

3.0

Dato: 13. 02.2024

Til: Hovedbestyrelsen – møde d. 27. januar 2025

Kontaktperson: Henning Mørk Jørgensen, hmj@dn.dk, tlf. 31193235

Danmarks
Naturfredningsforening

Sagsfremstilling

Dagsordenpunkt 3 DN's position vedr. Tange Sø og genopretning af Gudenåen	Bilag (Ingen bilag)
Sagens kerne Ifølge vandrammedirektivet udgør Vandområdeplan 2021-27 (VOP3) den sidste chance for at beslutte og iværksætte alle nødvendige indsatser til opnåelse af de fastsatte målsætninger i Vandrammedirektivet. Således også for Tange Sø. Fokus på vigtigheden af naturlige processer og betydningen af genopretning af naturlige økosystemer for biodiversiteten er generelt øget markant både naturfagligt og i den naturpolitiske debat, siden HB i 2014 traf beslutning om DN's position i sagen. Det er derfor relevant at overveje, om HB skal revurdere sin position fra 2014 mhp. at arbejde for en reel naturgenopretning af Gudenåen, herunder en tømning af Tange sø i forbindelse med den politiske behandling af sagen. Indstilling Det indstilles, at HB drøfter og beslutter, at DN har følgende position i forhold til Tange Sø: <i>Da det naturfagligt er veldokumenteret, at den klart bedste løsning set fra naturens side er fjernelse af Tange Sø og genopretning af Gudenåen i sit oprindelige forløb, vil DN arbejde for denne løsning. Med den løsning genskabes Gudenåens naturlige løb mellem Kongensbro og Bjerringbro på den strækning, hvor den 160 km lange å har sit største fald og potentiale for en helt unik biodiversitet. Alle øvrige løsninger vil indebære massive tekniske indgreb og ikke sikre den fulde naturpotentiale for Gudenåen eller kontinuitet for alle de vandløb, der i dag løber til Tange Sø."</i> <i>Det indstilles endvidere, at HB beslutter:</i> <i>At DN indstiller vicepræsident Sebastian Jonshøj samt en kvindelig repræsentant til den kommende arbejdsgruppe om Tange Sø som Trepårtministeren har varslet nedsat i 2025.</i>	

Baggrund

Vandområdeplan 2021-27 (VOP3) udgør den vandrammedirektivmæssigt set sidste

chance for at beslutte og iværksætte alle nødvendige indsatser til opnåelse af de fastsatte målsætninger i vandrammedirektivet.

Det er formuleret således af EU Kommissionen: *"After 2027, the possibilities for exemptions are reduced, as time extensions under Article 4(4) can only be authorised in cases where all the measures have been put in place but the natural conditions are such that the objectives cannot be achieved by 2027."* (2019 EU Kommissionens fitness check).

Tidsudskydelser for målopfyldelse kan således ikke begrundes med andet end naturgivne forhold og kun når alle nødvendige indsatser er på plads.

VOP3 skulle jf. Landbrugsaftalen fra oktober 2021 genbesøges i 2023/24 med henblik på, at de udestående beslutninger om indsatser til sikring af opfyldelse af de vedtagne miljømål da skulle træffes. Således også beslutningen om Tange Sø og den spærring den udgør for dyrelivets fri passage i Gudenåen.

Trepartsministeriet har derfor sendt en VOP3 version II i høring 20. december 2024. Heraf fremgår imidlertid, at der for Tange sø nu tænkes anvendt en undtagelsesbestemmelse fra vandrammedirektivet i form af en fristforlængelse udover 2027 begrundet i naturlige forhold.

Samtidigt har Trepartsministeren orienteret aftaleparterne bag Landbrugsaftalen om, at man ikke kommer til at overholde vandrammedirektivets frist for god økologisk tilstand i 2027 for søer, vandløb og grundvand: *"Alle mulige og nødvendige indsatser igangsættes nu, men indsatserne forventes først gennemført i 2033 og efter, da der ikke er den nødvendige kapacitet til at gennemføre alle større arealbaserede indsatser inden 2027."* Der er angiveligt indledt dialog med EU Kommissionen herom.

Det efterlader uklarhed om hvorvidt ministeren vil træffe beslutning om Tange Sø's fremtid senest 2027 eller først i 2033 eller efter. Står EU Kommissionen fast (jf. indledningen) så vil der skulle træffes endelig beslutning senest i 2027 og alle nødvendige indsatser være sat i værk, inkl. finansiering senest i 2027. I modsat fald må Danmark imødesee en EU-sag for manglende overholdelse af vandrammedirektivet.

Sikkert er det imidlertid at ministeren ønsker drøftelser inden beslutningen træffes og der er således indkaldt til interessentmøde med minister og MOF med deltagelse af DN d. 3. februar 2025. Ministeren har ligeledes varslet nedsættelse af (endnu) en arbejdsgruppe bestående af relevante aktører, som i løbet af 2025 skal søge at nå til enighed om en løsning.

Senest i 2020 nedsatte daværende miljøminister Lea Wermelin en arbejdsgruppe, der blev bedt om at prioritere og indstille løsningsforslag til passage for Gudenåen ved Tange Sø med henblik på at der kunne træffes beslutning inden udgangen af 2024. Arbejdsgruppen bestod af Viborg Kommune, Silkeborg Kommune, Favrskov Kommune og Randers Kommune, Gudenaacentralen (Tangeværket), Norlys, Danmarks Sportsfiskerforbund, Friluftsrådet, Foreningen til bevarelse af Tange Sø og DN (Sebastian var formand for arbejdsgruppen). Arbejdsgruppen indstillede ikke konkrete løsningsforslag til ministeren, men et flertal i gruppen (heriblandt DN) fremlagde en række principper, som en løsning ved Tange Sø skal leve op til og som ville kunne indfri Danmarks forpligtelser i forhold til både vandramme- og habitatdirektivet. Derudover indstillede flere af arbejdsgruppens medlemmer hver deres anbefaling til

miljøministeren. DNs indstilling var i tråd med HB's position fra 2014 som refereres nedenfor.

I ovennævnte indstilling påpegede DN den negative betydning af spærringen ved Tangeværket for naturen i hele Gudenå-systemet. Først og fremmest for de fiskebestande, hvis livscyklus forudsætter, at de kan vandre frit i vandløbet, men også for en smådyrsfauna, der er afhængig af kontinuitet i vandløbet. Genetablering af en selvreproducerende vild laksebestand i Gudenåen har fyldt meget i debatten i årenes løb. Det er en ønskværdig sidegevinst om det sker, men på ingen måde det afgørende for DN. Mindst ligeså vigtig er det, at spærringen af Gudenåen har alvorlige negative konsekvenser for en lang række andre fiskebestande, - herunder flere rødlistede arter. Det drejer sig bl.a. om havørred, ål, helt, sandart, aborre, stavsild samt hav- og flodlampretter.

Spærringen betyder, at man ikke opnår det fulde natur- og miljømæssige potentiale af alle de øvrige investeringer der offentligt er foretaget mhp. forbedret vandkvalitet og i naturgenoprettende projekter i Gudenåoplandet.

Genopretning af Gudenåens oprindelige forløb vil derfor være en autentisk naturgenopretning, der vil tilføre store naturkvaliteter til hele Gudenå-systemet. Det er samtidig den eneste løsning, der også umiddelbart vil skabe fri passage til Tange Å og de øvrige tilløb til Tange sø, og dermed være den løsning, der med sikkerhed lever op til kravene i Vandrammedirektivet. Endelig er det en løsning som ikke medfører driftsomkostninger efter etableringen, og som forventeligt vil kunne tiltrække fondsmidler pga. en autentisk naturgenopretning, og som i lighed med Skjern Å-genopretningen vil kunne generere betydelig turisme med heraf følgende regionale indtægter.

Tange Sø er som dansk søtype på ingen måde exceptionel, men rummer det karakteristiske dyre- og planteliv for fladvandede næringsrige søer som det ses i langt størstedelen af danske søer. Uden at forklejnne disses naturmæssige og rekreative betydninger vil en genopretning betyde, at man får et for danske forhold unikt vandløb af allerhøjeste kvalitet til gengæld for en sø af middelmådig biodiversitetsmæssig kvalitet. En genskabelse af Gudenåens forløb vil i tilgift give en markant ådal med mulighederne for et overordentligt rigt fugle-, insekt- og planteliv.

Lokale interessenter har i mange år lobberet kraftigt for et kort omløbsstryg, hvilket trepartsministeren i et nyligt ministersvar har afvist som mulighed til opfyldelse af vandrammedirektivets krav -

<https://www.ft.dk/samling/20241/almindel/mof/spm/188/svar/2101493/index.htm>

Omvendt har grønne kræfter de seneste år lobberet for en vild og fri Gudenå, herunder nedlæggelse af Tange Sø og en genopretning i hele Gudenåens længde - se visualisering fra 2021 her www.vildgudenaa.dk .

DNs stillingtagen

DN's hovedbestyrelse har tidligere (i 2014) formuleret sin position således:

"Hvis Staten beslutter og med EU-kommissionens accept dokumenterer en løsning, der kan opfylde Vandrammedirektivet og føre til markant forbedret tilstand for Gudenåen og oplandets natur, og hvis Staten samtidigt sikrer løsningens finansiering, vil DN medvirke positivt til, at en sådan løsning kan gennemføres"

Med følgende tilføjelse:

"Det er dog DN's opfattelse, at den dokumenteret bedste løsning - set fra naturens side og den optimale i forhold til at leve op til Vandrammedirektivet - er fjernelse af Tange Sø og genopretning af Gudenåen i sit oprindelige forløb. Med den løsning genskabes Gudenåens naturlige løb mellem Kongensbro og Bjerringbro på det sted, hvor den 160 km lange å har sit største fald."

Fokus på vigtigheden af naturlige processer og betydningen af genopretning af naturlige økosystemer er generelt øget markant i naturfaglige kredse i Danmark og i den naturpolitiske debat siden HB i 2014 traf beslutning om sin position i sagen. Det vil derfor være relevant at overveje om HB skal genbesøge sin position fra 2014 mhp. offentligt og politisk at kunne arbejde utvetydigt for en reel naturgenopretning af Gudenåen, herunder en tømning af Tange sø i forbindelse med den politiske behandling af sagen.

Såfremt regeringen skulle beslutte et omløbsstryk, vil DN selvfølgelig gøre alt hvad vi kan for at naturhensyn sikres mest muligt.

DNs vicepræsident Sebastian Jonshøj har været i dialog med de berørte afdelinger og der er fortsat varierende holdninger til sagen. DN Viborg ser helst at søen bevares, DN Silkeborg bakker op om en genopretning af Gudenåen og DN Favrskov ser gerne et kompromis, men vil ikke modsætte sig en genopretning. Ingen af afdelingerne synes interesserede i at gøre sagen til et egentligt stridspunkt. Såfremt DN måtte vælge en mere fuldtonet opbakning til den store genopretning, vil der således være behov for en tæt dialog med de berørte lokalafdelinger. Sebastian vil på HB-mødet d. 27/1 give en uddybende mundtlig orientering om ovenstående.

Forslag til fornyet DN-position:

"Da det naturfagligt er veldokumenteret, at den klart bedste løsning set fra naturens side er fjernelse af Tange Sø og genopretning af Gudenåen i sit oprindelige forløb, vil DN arbejde for denne løsning. Med den løsning genskabes Gudenåens naturlige løb mellem Kongensbro og Bjerringbro på den strækning, hvor den 160 km lange å har sit største fald og potentiale for en helt unik biodiversitet. Alle øvrige løsninger vil indebære massive tekniske indgreb og ikke sikre den fulde kontinuitet for alle de vandløb, der i dag løber til Tange Sø."

Sammenhæng til DN's strategi og/eller aktivitetsplan og/eller politikker

Det vil være i overensstemmelse med DN's generelle politiske linje om at gå efter en fuldt ud naturbaserede løsning, og dermed utvetydigt pege på fjernelse af Tange Sø som den, der bedst sikrer fuld kontinuitet i hele Gudenåens vandløbssystem, inklusive tilløbene til Tange Sø. Alle øvrige mulige løsninger vil indebære massive tekniske indgreb og ikke sikre den fulde kontinuitet for alle tilløb til Tange Sø.

Evt. kommunikation (intern og ekstern)

Det er afgørende at sikre en tæt dialog med de berørte lokalafdelinger og respektere at der kan være forskellige holdninger til sagen. Når det i dette tilfælde er Hovedbestyrelsen der (igen) lægger linjen, skyldes det at Gudenåen er et af Danmarks største vandløbssystemer, og dermed har national betydning og også er et nationalt anliggende.

Evt. økonomi forbundet med sagen

Ingen ekstra økonomiske konsekvenser for DN ved ændring af DN's position i sagen, da det vil indgå i DN's løbende arbejde vandmiljø og biodiversitet.